

**Цікало Володимир,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
Львів, Україна
Scopus-ID 57221313511
<https://orcid.org/0000-0002-6174-6928>
Voltsikalo@gmail.com**

УДК 347.724:347.9(477)

DOI: <https://doi.org/10.69724/2786-8834-2024-3-3-43-65>

НОВЕЛИ НАБУТТЯ, ЗДІЙСНЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ЗВИЧАЙНИХ І ВИНЯТКОВИХ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ АКЦІОНЕРІВ

Цікало Володимир. Новели набуття, здійснення та припинення звичайних і виняткових корпоративних прав акціонерів

Анотація

Стаття присвячена юридичному аналізу положень Закону України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року, які регулюють набуття, здійснення та припинення корпоративних прав акціонерів. Системне тлумачення цих правових норм дало підстави зробити цілий ряд критичних зауважень, що можуть бути враховані в подальшій законотворчій роботі.

За змістом профільного закону всі акціонерні товариства створюються виключно як приватні, і можуть змінити свій тип на публічні лише після їх заснування.

Вимога сучасного Закону України «Про акціонерні товариства» щодо мінімального розміру статутного капіталу акціонерного товариства приведена у відповідність із законодавством ЄС.

В основу прийняття рішень на засіданні установчих зборів акціонерного товариства покладено критерій кількості засновників, а не акцій, які вони набувають. Як наслідок, має місце відступ від засади пропорційності здійснення права на голосування при створенні товариства.

У нинішньому акціонерному законі за співвідношенням між кількістю акцій, яка належить тому чи іншому акціонеру, та обсягом його суб'єктивних прав, закріплено самостійний критерій поділу (класифікації) корпоративних прав акціонерів на звичайні (ординарні) та виняткові (ексклюзивні).

Серед топ-нововведень Закону України «Про акціонерні товариства» можна виділити легалізацію систем корпоративного управління (одно- та дворівневої), які передбачені Регламентом Ради ЄС №2157/2001 від 08.10.2001 року «Про Статут Європейського товариства».

У ст. 38 Закону України «Про акціонерні товариства» встановлено кілька способів голосування: очного голосування (очні загальні збори); електронного голосування (електронні загальні збори); очно-електронного голосування (змішані загальні збори).

Незважаючи на відсутність у теперішньому законі положень щодо здійснення переважного права акціонерів на придбання акцій, які пропонують до продажу інші акціонери, вони

не позбавлені законом такого права. Переважне право на придбання акцій, які пропонують для відчуження інші акціонери, може бути передбачене статутом акціонерного товариства.

На сьогодні законодавець виділяє два окремі виняткові корпоративні права акціонерів, які є власниками 5 і більше відсотків акцій, щодо самостійного скликання та проведення позачергових загальних зборів: 1) право вимагати в органі товариства скликання позачергових загальних зборів і 2) право на їх самостійне проведення в разі неприйняття відповідним органом товариства рішення про їх скликання або відмови у такому зібранні.

Право на спеціальну перевірку фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства і право на аудит його фінансової звітності здійснюють одні й ті самі суб'єкти – акціонери-власники 5 і більше відсотків акцій. Ці права реалізують також за допомогою однакових способів: шляхом залучення незалежного суб'єкта аудиторської діяльності. Однаковими є джерела фінансування спеціальної перевірки та аудиту діяльності товариства – за рахунок акціонера, який ініціював їх проведення. Зважаючи на це, доцільність у встановленні таких двох окремих корпоративних прав є необґрунтованою.

До виняткових (ексклюзивних) корпоративних прав матеріального, а не процесуального характеру, яке здійснюють пропорційно із кількістю акцій, встановленою законом (5 і більше відсотків голосуючих акцій), належить право акціонерів на відшкодування збитків, завданих посадовими особами акціонерного товариства.

Нинішній Закон України «Про акціонерні товариства» не містить загального правила щодо пропорційності здійснення права на конвертацію акцій. Обов'язкове збереження співвідношення кількості акцій (пропорційності) встановлено лише для перетворення акціонерного товариства, що є відходом від засади пропорційності при здійсненні права на конвертацію акцій.

Ключові слова: корпоративні права, звичайні, виняткові, акціонер, товариство, набуття, здійснення, припинення.

Постановка проблеми

Правове регулювання набуття, здійснення та припинення прав акціонерів, установлене в Законі України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року,¹ характеризується наявністю ряду нововведень порівняно з положеннями Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року та іншими актами цивільного законодавства, які є чинними. Це може призвести до неоднакового застосування норм права в судовій практиці.

З урахуванням кількості акцій, які перебувають у власності акціонерів, у черговому законі про акціонерні товариства виокремлено два види належних їм корпоративних прав:

1) звичайні (ординарні) корпоративні права, які належать кожному (будь-якому) акціонеру;

2) виняткові (ексклюзивні) корпоративні права, які належать лише окремим акціонерам з необхідним (достатнім) відсотком акцій, визначеним (встановленим) законом, наприклад, 5, 10, 95% тощо.

Звичайні корпоративні права належать усім акціонерам товариства, незалежно від кількості акцій, яка перебуває в їх власності. Суб'єктами виняткових корпора-

¹ Далі за текстом Закон України «Про акціонерні товариства».

тивних прав є лише ті з акціонерів, яким належить необхідний (не менший або більший: 5, 10, 95 тощо) відсоток акцій, встановлений законом.

Здійснення звичайних корпоративних прав залежить від волевиявлення інших осіб (товариства або акціонерів), які зобов'язані вчинити на користь суб'єкта цих прав певну дію. Виняткові корпоративні права акціонер здійснює за своєю волею, незалежно від волевиявлення інших осіб (товариства чи акціонерів); товариство та інші акціонери зобов'язані утриматися від вчинення певних дій (повинні не чинити перешкод у здійсненні ексклюзивного корпоративного права).

Для вирішення питання правильного застосування положень Закону України «Про акціонерні товариства» передусім необхідно проаналізувати існуючі нині правові приписи та наукові концепції набуття, здійснення та припинення корпоративних прав акціонерів з урахуванням їх поділу на звичайні та виняткові; встановити співвідношення між актами цивільного законодавства України у правовому регулюванні набуття, здійснення та припинення корпоративних прав акціонерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Розв'язання зазначеної проблеми започатковано у публікаціях і дослідженнях О. А. Беяневич, В. А. Васильєвої, О. М. Вінник, О. В. Гарагонича, А. Б. Гриняка, А. С. Довгерта, Ю. М. Жорнокуя, А. В. Зеліско, О. І. Зозуляк, І. Р. Калаура, О. Р. Кібенко, В. М. Коссака, А. В. Коструби, В. М. Кравчука, О. О. Кота, Н. С. Кузнєцової, І. В. Лукач, В. В. Луця, В. М. Махінчука, З. В. Ромовської, Л. В. Сіщук, С. О. Сліпченка, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Р. Б. Шишки, О. С. Яворської та інших українських вчених.

Разом з тим, нерозв'язаними залишаються питання щодо набуття, здійснення та припинення корпоративних прав акціонерів у світлі нового Закону України «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 року.

Формулювання мети статті

Статтю присвячено з'ясуванню новел правового регулювання набуття, здійснення та припинення звичайних і виняткових корпоративних прав акціонерів.

Викладення основного матеріалу

1. Новели набуття корпоративних прав акціонерами.

Первинною підставою набуття акціонерами корпоративних прав є придбання засновниками акцій у процесі створення акціонерного товариства, яке відбувається шляхом їх приватного розміщення.

Відповідно до ч. 4 ст. 153 Цивільного кодексу України акціонерне товариство може бути створене однією або більшою кількістю осіб. Якщо засновником акціонерного товариства є одна особа, то вона вважається такою, що *створює* його. Якщо ж засновників акціонерного товариства два і більше, то вони *беруть участь* у його створенні. Для створення акціонерного товариства засновники здійснюють емісію його акцій, проводять установчі збори та здійснюють державну реєстрацію акціонерного товариства.

Згідно з ч. 4 ст. 10 Закону України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року при заснуванні акціонерного товариства його акції підлягають роз-

міщенню виключно серед засновників. Публічна пропозиція акцій товариства може здійснюватися після отримання свідоцтва про реєстрацію першого випуску акцій. Це означає, що за змістом закону *всі акціонерні товариства створюються виключно як приватні*, і можуть змінити свій тип на публічні лише після їх заснування.

Новий Закон України «Про акціонерні товариства», як і попередній, установлює певні етапи заснування товариства. *Проте не всі з цих етапів безпосередньо стосуються процесу створення акціонерного товариства*. Так, відповідно до ч. 5 ст. 10 Закону, етапи створення акціонерного товариства шляхом заснування такі:

- 1) прийняття зборами засновників рішення про заснування акціонерного товариства та про емісію акцій;
- 2) подання офіційним каналом зв'язку до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку заяви та всіх необхідних документів для реєстрації випуску акцій;
- 3) реєстрація Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску акцій та видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;
- 4) укладення з Центральним депозитарієм цінних паперів договору про обслуговування випусків цінних паперів;
- 5) присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів;
- 6) розміщення акцій серед засновників акціонерного товариства;
- 7) оплата засновниками повної вартості акцій;
- 8) затвердження установчими зборами результатів емісії акцій, затвердження статуту акціонерного товариства, прийняття інших рішень, передбачених законом;
- 9) реєстрація акціонерного товариства в органах державної реєстрації.

Серед етапів створення акціонерного товариства особіне місце посідає етап оплати засновниками повної вартості акцій. *За цим етапом процедура створення акціонерного товариства істотно відрізняється від заснування товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю*. Згідно з ч. 1 ст. 14 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» кожен учасник товариства повинен повністю внести свій вклад протягом шести місяців з дати державної реєстрації товариства. Натомість у разі створення акціонерного товариства повна оплата вартості всіх без винятку акцій має бути проведена ще до моменту державної реєстрації. Така законодавча вимога має своїм наслідком формування статутного капіталу акціонерного товариства в повному обсязі вже на момент його створення. Це означає, що *розмір часток акціонерів уже на час створення товариства відповідає вартості реально внесених ними вкладів у статутний капітал*. Причому мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 200 розмірів мінімальної заробітної плати.

Відповідно до ч. 4 ст. 87 Цивільного кодексу України юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації. Відтак, наступні три етапи заснування

акціонерного товариства, передбачені у ч. 5 ст. 10 Закону України «Про акціонерні товариства», не є елементами його створення. Зокрема, *подання офіційним каналом зв'язку до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати емісії акцій, реєстрацію Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати емісії акцій та отримання свідоцтва про реєстрацію випуску акцій не можна вважати етапами створення акціонерного товариства, оскільки вони відбуваються вже після його державної реєстрації*. А, як відомо, державна реєстрація є останнім етапом створення будь-якої юридичної особи, включаючи акціонерне товариство. Названі юридичні дії вчиняються вже після створення акціонерного товариства, а тому належать до постзасновницьких процедур. Підтвердженням такого висновку є положення абз. 3 ч. 5 ст. 10 Закону України «Про акціонерні товариства», згідно з якими в разі прийняття Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку рішення про відмову в реєстрації звіту про результати емісії акцій вона звертається до суду з позовом про ліквідацію акціонерного товариства. Своєю чергою, ліквідованою може бути лише створена (уже існуюча) юридична особа.

У публікаціях, присвячених створенню акціонерних товариств, окремі автори звертають увагу на певні недоліки сучасного закону щодо процедури заснування цих товариств. Серед таких недоліків називають: «1) *невиправдано складну процедуру емісії акцій*; 2) *надто великий мінімальний розмір статутного капіталу*»².

Процедура емісії акцій, встановлена в черговому акціонерному законі, обумовлена особливостями їх подальшого обігу. Так, відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України «Про акціонерні товариства» купівля та продаж акцій товариства, незалежно від того, є воно публічним або приватним, *може здійснюватися на організованому ринку капіталу*. Звідси, *відразу після створення акціонерного товариства, його акції мають відповідати вимогам, передбаченим для процедури їх емісії, оскільки ці вимоги є умовами допуску акцій до торгів на регульованому фондовому ринку або фондовому багатосторонньому торговельному майданчику*³.

У Пояснювальній записці до проєкту Закону України «Про акціонерні товариства», який був прийнятий 27 липня 2022 року⁴, зазначено про те, що його розроблено з метою адаптації національного законодавства до законодавства ЄС. Одним з таких актів законодавства ЄС є Директива Європейського Парламенту і Ради

² Скіб'як О. С. Заснування акціонерних товариств: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання*. 2024. № 3. С. 197.

³ Розділ IV Положення щодо здійснення професійної діяльності з організації торгівлі фінансовими інструментами, затвердженого рішенням НКЦПФР № 879 від 10 серпня 2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1863-23?lang=en#Text>.

⁴ Жупанін А. В., Железняк Я. І. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 р. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=67468&pf35401=511527>.

ЄС 2017/1132 від 14 червня 2017 року щодо деяких аспектів корпоративного права (кодифікація)⁵. Відповідно до ст. 45 цієї Директиви законодавство держав-членів має вимагати, щоб для заснування компанії була проведена підписка на мінімальний капітал, сума якого повинна бути не менш ніж **25 000 євро**. *У співвідношенні з мінімальним розміром статутного капіталу акціонерного товариства за законодавством України та відповідним розміром статутного капіталу компанії згідно з директивою ЄС ці суми є співмірними*. Отож, можна констатувати, що *вимога нового Закону України «Про акціонерні товариства» щодо мінімального розміру статутного капіталу акціонерного товариства приведена у відповідність із законодавством ЄС*.

Таким чином, і процедура емісії акцій у процесі створення товариства, і вимога щодо мінімального розміру його статутного капіталу є виправданими з точки зору як національного законодавства, так і законодавства ЄС про акціонерні товариства.

Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року встановлює також нововведення щодо порядку прийняття рішень установчими зборами при створенні товариства. Так, рішення про затвердження результатів оцінки майна, що вноситься засновниками в рахунок оплати акцій товариства, про затвердження статуту акціонерного товариства та про утворення органів акціонерного товариства відповідно до обраної структури управління вважаються прийнятими, якщо за них проголосували всі засновники акціонерного товариства. Водночас, відповідно до другого речення ч. 3 ст. 11 Закону, рішення з інших питань приймаються *простою більшістю голосів засновників*. Слід наголосити на тому, що у відповідній статті сьогоденішнього акціонерного закону немає вказівки на необхідність установлення співвідношення між кількістю голосів засновників товариства відносно кількості акцій, яку розміщують серед них.

Аналіз положень ч. 3 ст. 11 нового Закону України «Про акціонерні товариства» дає підстави зробити висновок про те, що *в основу прийняття рішень під час установчих зборів товариства покладено критерій кількості засновників, а не акцій, які вони набувають*. Як наслідок, має місце відступ від засади пропорційності здійснення права на голосування.

У попередньому Законі України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року засада пропорційності у голосуванні під час установчих зборів була дотримана. Згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 10 цього Закону кількість голосів засновника на установчих зборах акціонерного товариства визначалася кількістю акцій товариства, які підлягали придбанню цим засновником. Ураховуючи те, що у процесі прийняття засновниками рішень щодо створення акціонерного товариства основоположною є засада пропорційності здійснення їх прав, доцільно ч. 2 ст. 11 За-

⁵ Директива Європейського Парламенту і Ради ЄС 2017/1132 від 14 червня 2017 року щодо деяких аспектів корпоративного права (кодифікація). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/direktiva-es-20171132.pdf>.

кону України «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 року після першого абзацу доповнити новим абзацом другим такого змісту: «*Кількість голосів засновника на установчих зборах акціонерного товариства визначається кількістю акцій товариства, які підлягають придбанню цим засновником*».

2. Новели здійснення звичайних (ординарних) корпоративних прав акціонерів.

2.1. Новели здійснення права на формування органів управління товариством.

Серед топ-нововведень Закону України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року можна виділити *легалізацію систем корпоративного управління (одно- та дворівневої)*, які передбачені Регламентом Ради ЄС №2157/2001 від 08.10.2001 року «Про Статут Європейського товариства»⁶. На цю новацію одностайно звернули увагу в своїх публікаціях юристи-практики⁷. На переконання вченої Р. М. Гейнц, «запровадження можливості однорівневої структури управління товариством є чи не найбільш суттєвою реформою акціонерного права щонайменше останнього десятиліття»⁸.

За кількісним критерієм (з урахуванням того, скільки, окрім загальних зборів, у товаристві є органів управління) в європейському праві виділяють дві основні системи корпоративного управління: *складну (дворівневу)* та *унітарну (однорівневу)*. Причому *законодавство ЄС надає акціонерам товариства можливість вибору між складною та унітарною системами, а також — подання їх елементів у змішану систему*.

Складна (дворівнева) система корпоративного управління передбачає наявність, окрім вищого органу управління (загальних зборів), ще двох органів товариства: виконавчого та наглядового. В умовах унітарної системи діяльність вищого органу товариства (загальних зборів) доповнює функціонування ще одного (єдиного) до-

⁶ Кібенко О., Пендак Сарбах А. Право товариств (company law): порівняльно-правовий аналіз acquis Європейського Союзу та законодавства України / упоряд. Г. Друзенко, за наук. ред. О. Кібенко. Київ : Юстініан, 2006. С. 346–348.

⁷ Кібенко Олена. Відповідальність посадових осіб за новим законом про АТ. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_present/2022_10_06_Kibenko_30_09.pdf; Якушева Анна. Новації закону «Про акціонерні товариства»: як привести діяльність АТ у відповідність до нових вимог. URL: <https://jur-gazeta.com>; Теслюк Віктор. Корпоративні зміни – 2023: нові можливості й оновлення статутів. URL: <https://jur-gazeta.com>; Мельник Олександр. Топ-10 нововведень закону про акціонерні товариства. URL: <https://pravda.com.ua>; Топ-10 нововведень нового закону про акціонерні товариства. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/top-10-novovveden-novogo-zakonu-pro-akczionerni-tovaristva>; Юристи EVERLEGAL розглянули ключові нововведення, які пропонує Закон. URL: <https://jurliga.ligazakon.net/ru/analitics/213196-noviy-zakon-pro-aktsionern-tovaristva-shcho-peredbacheno>; Південно-західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції. Інформаційна пам'ятка на тему: «Деякі аспекти створення акціонерних товариств відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства» в редакції від 27.07.2022 року». URL: https://pzmrujust.gov.ua/images/2022/10/Pamyatka_AT.pdf.

⁸ Гейнц Р. М. Корпоративне управління в акціонерних товариствах: новели правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 89.

даткового органу управління, який узагальнено можна назвати «керівний орган». Дворівнева система корпоративного управління діє у таких європейських країнах, як Австрія, Данія, Нідерланди, Німеччина, натомість у Бельгії, Великій Британії, Греції, Ірландії, Іспанії, Італії застосовують однорівневу систему⁹.

Між складною та унітарною системами корпоративного управління у законодавстві ЄС встановлено низку відмінностей.

По-перше, при складній системі корпоративного управління членів наглядово-го органу обирають загальні збори акціонерів, а склад виконавчого органу формує наглядовий орган. За правилами унітарної системи усіх членів єдиного керівного органу управління обирає (призначає) вищий орган управління товариства (загальні збори, один акціонер).

По-друге, згідно з дворівневою системою корпоративного управління виконавчий орган здійснює безпосереднє управління поточною діяльністю товариства, а наглядовий орган контролює роботу виконавчого органу. При однорівневій системі до складу єдиного керівного органу управління входять два види членів (директорів) за обсягом повноважень: виконавчі директори, на яких покладені повноваження щодо здійснення поточного управління справами товариства, та незалежні директори, які наділені наглядовими функціями за діяльністю виконавчих директорів.

По-третє, відповідно до складної системи корпоративного управління виконавчий орган може вчиняти окремі правочини, визначені законом або статутом, лише за попередньої згоди наглядового органу. Подібні правочини при унітарній системі потребують їх прийняття керівним органом управління в спеціальному порядку, або ж мають бути схвалені вищим органом управління (загальними зборами).

Правове регулювання *складної (дворівневої)* та *унітарної (однорівневої)* систем корпоративного управління європейським товариством (ЄТ) встановлено Регламентом Ради ЄС № 2157/2001 від 08.10.2001 року «Про Статут Європейського товариства».

За змістом складної (дворівневої) системи, управління поточною діяльністю європейського товариства (ЄТ) здійснює виконавчий орган (ч. 1 ст. 39 Регламенту). Згідно з ч. 1 ст. 40 Регламенту Ради ЄС № 2157/2001 членів виконавчого органу призначає і звільняє наглядовий орган. Наглядовий орган здійснює нагляд за діяльністю виконавчого органу. Членів наглядового органу обирають загальні збори. Виконавчий орган звітує перед наглядовим органом про діяльність товариства та перспективи його розвитку не менше одного разу на три місяці. Додатково до періодичних звітів, виконавчий орган невідкладно надає наглядовому органу будь-яку інформацію про обставини, які можуть істотно вплинути на діяльність товариства. Наглядовий орган має право вимагати від виконавчого органу надання

⁹ Кібенко О. Р. Європейське корпоративне право на етапі фундаментальної реформи: перспективи використання європейського законодавчого досвіду у правовому полі України. Серія: «Юридичний радник». Харків : Страйд, 2005. С. 246.

будь-якої інформації, необхідної для цілей здійснення ним нагляду. Відповідно до ч. 1 ст. 48 Регламенту Ради ЄС №2157/2001 у статуті європейського товариства має бути визначено для виконавчого органу перелік правочинів, вчинення яких потребує попереднього дозволу наглядового органу.

За правилами унітарної (однорівневої) системи корпоративного управління в європейському товаристві (ЄТ), його здійснює єдиний керівний орган (ч. 1 ст. 43 Регламенту). Членів керівного органу призначають загальні збори акціонерів. До складу керівного органу входять виконавчі та незалежні (наглядові) директори. Виконавчі директори мають бути відповідальними за поточну діяльність з управління товариством (ч. 1 ст. 43 Регламенту), а незалежні директори контролюють роботу виконавчих директорів. Керівний орган проводить засідання з метою обговорення діяльності товариства і перспектив його розвитку з періодичністю, встановленою установчим документом, але не менше одного разу на три місяці. Кожному члену керівного органу має бути забезпечено право знайомитися з усією інформацією, яка надходить до цього органу. У випадках, передбачених статутом ЄТ, згода на вчинення певних правочинів має бути надана окремим рішенням керівного органу, прийнятим у спеціальному порядку (ч. 1 ст. 48 Регламенту)».

Незалежно від системи корпоративного управління (складної чи унітарної), здійснення права на формування органів управління товариством відбувається способами обрання (призначення) їхніх членів вищим органом управління – загальними зборами (єдиним учасником). До того ж обидві системи управління передбачають обрання (призначення) загальними зборами (єдиним учасником) складу одного органу управління: наглядового органу при складній системі, і єдиного керівного – за унітарної системи.

Вибір системи управління акціонерним товариством має належати самим акціонерам, а не визначатися нормативно-правовими актами держави. У Законі (ч. 1 ст. 4) встановлено, що структура управління акціонерним товариством може бути лише однорівнева або дворівнева. Тобто *ця норма не допускає поєднання кількох систем управління, наприклад, запровадження змішаної системи*. Окрім того, зміст цих систем у Законі не розкрито повністю. Не визначено правового механізму контролю з боку невиконавчих (незалежних) директорів у складі ради директорів за виконавчими директорами. Викликає сумнів виділення окремого виду незалежних членів у складі наглядової ради товариства, яка не здійснює управління поточною господарською діяльністю, а створена для нагляду за роботою іншого органу – виконавчого. Сама наявність наглядової ради в товаристві уже є гарантією незалежності її членів від посадових осіб, що входять до виконавчого органу.

У такому розрізі, відносини щодо діяльності наглядових рад акціонерних товариств державного та комунального секторів економіки, які склалися та викликали неоднозначне ставлення серед громадськості, затвердили на рівні Закону «Про акціонерні товариства». Відповідні нововведення слід запроваджувати не прийняттям нового Закону «Про акціонерні товариства», а шляхом внесення змін до за-

конодавства про управління державним (комунальним) майном, яке може передбачати окремі особливості управління господарськими товариствами, заснованими державою або територіальною громадою. Закон про акціонерні товариства повинен мати загальне значення (поширювати свою дію на всі акціонерні товариства), і не має розкривати особливості управління в товариствах, створених певними учасниками цивільних відносин.

2.2. Нобели здійснення права на голосування.

У ст. 38 Закону України «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022 року встановлено кілька способів голосування:

- 1) очного голосування (очні загальні збори);**
- 2) електронного голосування (електронні загальні збори);**
- 3) очно-електронного голосування (змішані загальні збори).**

Очні загальні збори передбачають спільну присутність акціонерів (їх представників) у день і час проведення загальних зборів у місці їх проведення для обговорення та прийняття рішень з питань порядку денного. Окрім того, кожний акціонер має право взяти участь в очних загальних зборах шляхом електронного заочного голосування засобами авторизованої електронної системи в порядку, встановленому законом про акціонерні товариства та нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Електронні загальні збори не передбачають спільної присутності на них акціонерів (їх представників) та проводяться виключно шляхом електронного заочного голосування акціонерів з використанням авторизованої електронної системи в порядку, встановленому законом про акціонерні товариства та нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Згідно з ч. 7 ст. 53 Закону України «Про акціонерні товариства» голосування з питань порядку денного загальних зборів, що проводяться шляхом електронного голосування, здійснюється акціонерами (їх представниками) шляхом заповнення бюлетеня для голосування, що фіксується авторизованою електронною системою протягом строку, встановленого особою, яка скликає загальні збори. Бюлетень для голосування на електронних загальних зборах засвідчується кваліфікованим електронним підписом акціонера (його представника) та/або іншим засобом електронної ідентифікації, що відповідає вимогам, визначеним Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (абз. 3 ч. 4 ст. 54 Закону).

Як наслідок, другий Закон «Про акціонерні товариства» передбачив до дрібниць регламентацію проведення загальних зборів акціонерів за допомогою електронних способів. На додаток, рішеннями Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку затверджено одразу три окремі порядки скликання та проведення загальних зборів акціонерів¹⁰. Особливістю цих нормативно-правових актів є вико-

¹⁰ Порядок скликання та проведення дистанційних загальних зборів акціонерів, затверджений рішенням НКЦПФР № 236 від 06.03.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236863-23?lang=en#Text>; Порядок скликання та проведення очних загальних зборів акціонерів, затверджений

ристання на всіх етапах загальних зборів (підготовки, проведення та встановлення результатів) авторизованої електронної системи, правила функціонування якої визначають не самі акціонери, а державний орган – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Проте **Закон «Про акціонерні товариства» передбачає затвердження відповідних порядків лише для проведення електронних та дистанційних загальних зборів акціонерів; процедура проведення очних загальних зборів визначена законом і належить до виключної компетенції вищого органу управління акціонерного товариства.** Тому видається сумнівним затвердження Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку окремого **Порядку скликання та проведення очних загальних зборів акціонерів** (Рішення № 596 від 02.06.2023 р.).

Потрібно мати на увазі, що участь у загальних зборах та голосуванні на них – це суб'єктивне корпоративне право акціонерів, а не самого товариства чи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Акціонерне товариство має обов'язок перед акціонерами скликати та провести загальні збори відповідно до волевиявлення акціонерів, у тому числі щодо способів голосування. Лише акціонери повинні мати право обирати спосіб участі та голосування на загальних зборах: очний або електронний. **Визначення конкретних електронних способів голосування, у тому числі із застосуванням певної електронної системи, має бути прерогативою самих акціонерів, шляхом установаження відповідних процедур у внутрішніх локальних актах товариства.** Детально регулювати в законі чи іншому нормативно-правовому акті способи голосування на загальних зборах немає необхідності, оскільки вони складають зміст суб'єктивного корпоративного права на голосування, яке належить саме акціонерам, а не регуляторним органам держави. На недоцільності запровадження монополії авторизованої електронної системи Центрального депозитарію наголосив Р. Б. Сабодаш: *«не заперечуючи в цілому проти застосування і активного впровадження можливості дистанційної участі в роботі загальних зборів та підтримуючи впровадження електронних загальних зборів, відзначимо, що пропозиція законодавця про те, що авторизованою електронною системою визнається лише той програмно-технічний комплекс, що розроблений Центральним депозитарієм цінних паперів, є передчасною»*¹¹.

Законодавство ЄС установає більший обсяг можливостей електронного голосування для акціонерів порівняно з національним законом про

рішенням НКЦПФР № 596 від 02.06.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0596863-23#Text>; Порядок скликання та проведення електронних загальних зборів акціонерів, затверджений рішенням НКЦПФР № 595 від 02.06.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0595863-23#Text>.

¹¹ Сабодаш Р. Б. Авторизована електронна система: чи потрібна нам монополія Центрального депозитарію? *Законодавство про акціонерні товариства: новації та перспективи* : зб. наук. праць за матеріалами XVIII Міжнародної науково-практичної конференції (23 жовтня 2020 року, м. Івано-Франківськ). Київ ; Івано-Франківськ, 2020. С. 90.

акціонерні товариства. Так, ст. 8 Директиви 2007/36/ЄС передбачає, що: держави – члени ЄС повинні дозволити товариствам надати своїм акціонерам можливість участі у будь-якій формі в роботі загальних зборів за допомогою електронних засобів, зокрема, з використанням будь-якої або всіх форм участі, названих нижче:

- (а) трансляція загальних зборів у режимі реального часу;
- (б) двосторонній зв'язок у режимі реального часу, який дозволяє акціонерам виступати на загальних зборах, перебуваючи при цьому на певній відстані від місця проведення зборів;
- (в) механізм для участі в голосуванні «до» або «в ході» загальних зборів, включаючи тим самим необхідність призначення представника, який фізично присутній на зборах.

Використання електронних засобів для участі акціонерів у роботі загальних зборів може підпорядковуватися лише тим вимогам та обмеженням, відповідність яким потрібна для гарантії встановлення (засвідчення) особи акціонера і безпеки електронного зв'язку і лише тією мірою, яка відповідає досягненню цієї мети.

На необхідності приведення положень Закону України «Про акціонерні товариства» у відповідність з актами Європейського Союзу в частині правил електронного голосування наголосив С. О. Сліпченко: «...більш вдало поняття електронних загальних зборів сформульоване у ч. 1 ст. 8 Директиви 2007/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про використання певних прав акціонерів у лістингових компаніях»¹².

2.3. Новели здійснення переважних прав акціонерів.

Новоприйнятий Закон України «Про акціонерні товариства» встановив **переважне право акціонерів на придбання акцій лише в разі їх додаткової емісії**. Закон «Про акціонерні товариства» не визначає порядок здійснення цього переважного права і не встановлює окремих (самостійних) правових наслідків його порушення.

Щодо переважного права на придбання акцій, які пропонують до відчуження інші акціонери, то законодавець не передбачив його ані в теперішньому законі, ані в Цивільному кодексі України.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про акціонерні товариства» акціонери товариства, незалежно від його типу – приватного або публічного (уточнення моє. – В. Ц.), можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів товариства. Згідно з ч. 2 ст. 9 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» акціонерів приватного або публічного акціонерного товариства належить переважне право виключно на придбання акцій додаткової емісії.

Однак **акціонери не позбавлені законом переважного права на придбання акцій, які пропонують до продажу інші акціонери. Таке право може**

¹² Сліпченко Святослав. Право акціонера на участь в електронних загальних зборах товариства. *Василівська читання*: зб. наук. праць за матеріалами XXII Міжнародної науково-практичної конференції (4–5 жовтня 2024 року, м. Івано-Франківськ). Івано-Франківськ, 2024. С. 166.

бути передбачене статутом акціонерного товариства. Принаймні, Закон України «Про акціонерні товариства» не містить заборони на встановлення у статуті переважного права акціонерів на придбання акцій їх товариства. Відповідну правову можливість містить Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2017/1132 щодо деяких аспектів корпоративного права (кодифікація). Так, серед *обов'язкової* інформації, що повинна бути наведена у статуті компанії (ст. 4, пункт (d)) мають бути особливі умови, якщо такі є, що обмежують передання акцій.

Згідно з ч. 1 ст. 31 Закону України «Про акціонерні товариства» у разі додаткової емісії акцій (нового розміщення), залежно від типу і класу акцій, які належать акціонерам та які розміщує товариство, здійсненню підлягають два самостійні переважні права:

1) право акціонера-власника простих акцій придбати прості акції, які розміщує товариство, пропорційно до частки належних йому простих акцій в загальній кількості простих акцій;

2) право акціонера-власника привілейованих акцій придбати привілейовані акції, що розміщує товариство цього або іншого класу, якщо акції іншого класу надають їх власникам перевагу щодо черговості отримання дивідендів чи виплат у разі ліквідації товариства, пропорційно до частки належних акціонеру привілейованих акцій певного класу у загальній кількості привілейованих акцій цього класу.

У власників простих акцій товариства не виникає переважне право на придбання привілейованих акцій додаткової емісії, і навпаки. Переважне право обов'язково надається акціонеру – власнику простих акцій у процесі емісії товариством простих акцій, а власнику привілейованих акцій – у процесі емісії товариством привілейованих акцій. Водночас загальні збори акціонерного товариства можуть прийняти *рішення про невикористання переважного права акціонерами на придбання акцій додаткової емісії*, якщо за це рішення проголосують акціонери, які володіють більш як 95 відсотками голосів від загальної кількості акціонерів, які зареєструвалися для участі в загальних зборах та є власниками голосуючих з відповідного питання акцій (абз. 2 ч. 6 ст. 53 Закону України «Про акціонерні товариства»). У таких випадках наглядова рада або рада директорів повинна представити звіт про причини невикористання такого права.

Здійснення переважного права на придбання акцій додаткової емісії на сьогодні не залежить від способу розміщення акцій, а також від типу товариства: приватного чи публічного. Так, відповідно до абз. 1 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» акціонер *приватного або публічного* акціонерного товариства має переважне право на придбання акцій додаткової емісії.

3. Новели здійснення виняткових (ексклюзивних) корпоративних прав акціонерів.

3.1. Новели здійснення права на самостійне скликання і проведення позачергових загальних зборів акціонерів.

Відповідно до ч. 5 ст. 42 Закону України «Про акціонерні товариства» позачергові загальні збори акціонерного товариства скликає наглядова рада або рада директорів на вимогу акціонерів (акціонера), які (який) на день подання вимоги **сукупно є власниками (власником) 5 і більше відсотків голосуючих акцій товариства**. При цьому такі акціонери можуть вимагати проведення позачергових загальних зборів у будь-який час і з будь-якого приводу.

За змістом Закону України «Про акціонерні товариства» обов'язковою умовою здійснення корпоративного права на самостійне скликання і проведення позачергових загальних зборів є розгляд відповідної вимоги акціонерів з кількістю акцій не менш як 5 відсотків органом товариства (наглядовою радою, радою директорів). І лише якщо орган товариства не прийме рішення про скликання позачергових загальних зборів на вимогу акціонерів (акціонера), які на день подання вимоги сукупно є власниками 5 і більше відсотків голосуючих акцій товариства, або прийме рішення про відмову в такому скликанні, в акціонерів (акціонера) виникає інше корпоративне право, яке вони (він) здійснюють пропорційно з кількістю акцій – **право самостійно скликати позачергові загальні збори товариства** (ч. 7 ст. 42 Закону України «Про акціонерні товариства»). Це означає, що на даний час законодавець виділяє два окремі корпоративні права акціонерів, які є власниками 5 і більше відсотків акцій, щодо організації проведення позачергових загальних зборів: **1) право вимагати в органів товариства скликання позачергових загальних зборів і 2) право на їх самостійне проведення у разі неприйняття відповідним органом товариства рішення про їх скликання або відмови в такому скликанні**.

Новий закон також визначив строк здійснення цього права: 90 днів з дати надсилання такими акціонерами (акціонером) товариству вимоги про скликання позачергових загальних зборів. За своєю правовою природою цей 90-денний строк є присікальним (преклюзивним) строком, зі спливом якого проведення позачергових загальних зборів товариства з ініціативи акціонерів, котрим належить не менше 5 відсотків голосуючих акцій, стає неможливим. Тож законодавець передбачив окрему підставу припинення права на проведення позачергових загальних зборів акціонерами (акціонером), які в сукупності є власниками 5 і більше відсотків акцій – сплив строку тривалості в 90 днів.

3.2. Новели здійснення права акціонера на самостійне проведення аудиту діяльності товариства.

Відповідно до ч. 2 ст. 162 Цивільного кодексу України аудиторська перевірка фінансової звітності акціонерного товариства має бути проведена в будь-який час на вимогу акціонерів, які сукупно володіють не менш як 5 відсотками акцій. Подібне виняткове корпоративне право встановлено в Законі України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року. Згідно з ч. 4 ст. 110 цього Закону аудит

фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності проводиться на вимогу акціонерів, які є власниками 5 і більше відсотків голосуючих акцій товариства.

У ч. 2 ст. 111 акціонерного закону передбачено окреме право на проведення спеціальної перевірки фінансово-господарської діяльності товариства. Так, на вимогу та за рахунок акціонерів, які на день подання вимоги сукупно є власниками 5 і більше відсотків голосуючих акцій товариства, суб'єктом аудиторської діяльності може проводитися спеціальна перевірка фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства. Причому *право акціонера на проведення спеціальної перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства (ст. 111 Закону України «Про акціонерні товариства») і право на проведення аудиту фінансової звітності, консолідованої звітності (ч. 4 ст. 110 Закону України «Про акціонерні товариства») не відрізняються між собою ні за суб'єктом, ні за порядком проведення, ні за джерелами фінансування*. Зокрема, вимагати проведення спеціальної перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства, як і аудиту його фінансової звітності, можуть акціонери, які є власниками 5 і більше відсотків голосуючих акцій. І спеціальну перевірку фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства та аудит його фінансової звітності проводить визначений акціонером суб'єкт аудиторської діяльності. Витрати, пов'язані з проведенням спеціальної перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства та аудиту його фінансової звітності, покладаються на акціонерів, на вимогу яких їх проводять. Отже, *право на спеціальну перевірку фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства і право на аудит його фінансової звітності здійснюють одні й ті самі суб'єкти — акціонери-власники 5 і більше відсотків акцій*. Ці права реалізують також за допомогою однакових способів: шляхом залучення суб'єкта аудиторської діяльності. Однаковими є джерела фінансування спеціальної перевірки та аудиту діяльності товариства: за рахунок акціонера, який ініціював їх проведення. Зважаючи на це, доцільність у встановленні таких двох окремих корпоративних прав є необґрунтованою.

Не передбачено в новому акціонерному законі створення ревізійної комісії акціонерного товариства. Як наслідок, акціонери, згідно із законом, не реалізують такого права, як право вимагати проведення ревізійної перевірки діяльності товариства.

3.3. Новели здійснення корпоративного права акціонерів на відшкодування збитків, завданих посадовими особами товариства.

Відповідно до ч. 1 ст. 54 Господарського процесуального кодексу України акціонер (акціонери) юридичної особи, якому (яким) сукупно належить 5 і більше відсотків голосуючих акцій, може (можуть) подати в інтересах такої юридичної особи позов про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою. З урахуванням цих положень закону можна зробити висновок про те, що *право на відшкодування збитків, завданих посадовими особами акціо-*

нерного товариства, належить до виняткових (ексклюзивних) корпоративних прав, яке здійснюють пропорційно з кількістю акцій, встановленою законом.

Загальні вимоги щодо дій органу або особи, яка виступає від імені акціонерного товариства, одночасно встановлені у ч. 3 ст. 92 Цивільного кодексу України та в ч. 1 ст. 54 Господарського процесуального кодексу України. У процесі зіставлення цих правових норм привертає увагу відмінність у суб'єктному складі між «діями в інтересах юридичної особи» (ст. 92 Цивільного кодексу України) та «діями без завдання збитків товариству» (ст. 54 Господарського процесуального кодексу України). Так, дії в інтересах товариства можуть вчиняти не лише органи юридичної особи (її посадові особи), а й інші суб'єкти, які виступають від імені юридичної особи, у тому числі її акціонери або управителі. Натомість дії без завдання збитків товариству стосуються діяльності лише органів юридичної особи (їх посадових осіб). Така *обмежена конструкція норми, встановленої у ст. 54 ГПК України, видається не зовсім обрунтованою, оскільки збитки можуть бути завдані юридичній особі діями не лише її органів (посадових осіб), а й інших суб'єктів, які виступають від імені юридичної особи відповідно до установчих документів, закону чи договору.* На цю обставину в контексті реалізації доктрини зняття корпоративної вуалі звернув увагу В. М. Махінчук: «...в Україні законом встановлені такі випадки, коли засновник юридичної особи може нести відповідальність своїм майном за зобов'язаннями юридичної особи...»¹³.

Акціонерне товариство зазнає збитків також від дій осіб, які не належать до посадових. Наприклад, збитки можуть бути завдані товариству безпідставним отриманням дивідендів його акціонерами. Так, згідно з ч. 4 ст. 35 Закону України «Про акціонерні товариства», будь-які дивіденди, отримані акціонером з порушенням вимог цієї статті, підлягають поверненню в судовому порядку, якщо такий акціонер знав або повинен був знати, що дивіденди виплачуються з порушенням вимог цієї статті. У відповідному законодавчому положенні встановлені порядок (судовий) та умови (акціонер знав або повинен був знати про незаконність виплати дивідендів) повернення дивідендів, однак не зазначено способу захисту порушеного права.

Ймовірність завдання збитків товариству діями інших осіб, у тому числі не пов'язаних з товариством відносинами участі (третіми особами), прямо встановлена в ч. 16 ст. 107 Закону України «Про акціонерні товариства». Відповідно до цієї законодавчої норми солідарну відповідальність за шкоду, заподіяну товариству правочином із заінтересованістю, вчиненим з порушенням вимог цієї статті, несуть особа, яка порушила вимоги цього Закону щодо порядку надання згоди на вчинен-

¹³ Махінчук В. М. Субсидіарна відповідальність кінцевих бенефіціарних власників (засновників, учасників, акціонерів) і посадових осіб за зобов'язаннями юридичної особи-боржника: проблеми теорії і практики реалізації доктрини зняття корпоративної вуалі : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. С. 191.

ня такого правочину, та особа, заінтересована у вчиненні товариством такого правочину.

Звідси, право акціонерів вимагати відшкодування збитків має поширюватися не лише на посадових осіб товариства, а й на інших осіб, діями яких завдано збитків товариству.

4. Новели припинення корпоративних прав акціонерів.

Припинення корпоративних прав акціонерів пов'язують із припиненням товариства як юридичної особи. Порядок припинення акціонерного товариства та корпоративних прав його учасників зазнали змін у зв'язку з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року.

За змістом положень ч. 1 ст. 104 Цивільного кодексу України та ч. 1 ст. 114 Закону України «Про акціонерні товариства» акціонерне товариство припиняє своє існування як юридична особа в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. Під час реорганізації акціонерного товариства наявні два види правонаступництва: загальне (універсальне), у межах якого права та обов'язки товариства, що припиняється, переходять до новоутвореного товариства (товариств), та окреме (сингулярне) правонаступництво, тобто перехід прав акціонерів товариства, яке припинило свою діяльність, до акціонерів новоутвореного товариства (товариств). На відміну від реорганізації, у разі ліквідації акціонерного товариства не відбувається правонаступництво¹⁴ у вигляді переходу прав акціонерів (корпоративних прав). У процесі ліквідації акціонери здійснюють право на участь у розподілі активів товариства, яке належало їм з моменту набуття статусу акціонера товариства, а не перейшло від інших осіб.

Відповідно до статей 117, 119, 125 та 133 Закону України «Про акціонерні товариства» у разі злиття, приєднання, поділу та перетворення акціонерного товариства його акції **конвертують (обмінюють)** в акції товариства (товариств) правонаступника (правонаступників). Акції товариства, яке припиняється внаслідок поділу, конвертуються в акції товариств-правонаступників і розміщуються серед їх акціонерів. Акції товариств, що припиняються внаслідок злиття, приєднання, конвертуються в акції товариства-правонаступника та розміщуються серед його акціонерів. Акції товариства, що перетворюється, конвертуються (обмінюються) в частки товариства-правонаступника, які розподіляють серед його учасників.

У Розділі XVI «Віділ та припинення акціонерного товариства» Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року як загального правила було встановлено засаду пропорційності у здійсненні **права акціонерів на конвертацію (обмін) акцій** у зв'язку з реорганізацією товариства. Іншими словами, попередній закон передбачав обов'язок дотримання засади пропорційності здійснення прав акціонерів при конвертації (обміні) акцій товариства, що перебуває у процесі реорганізації. Натомість черговий **Закон України «Про акціонерні**

¹⁴ Приходько М. С. Щодо удосконалення законодавства з питань поділу та виділу акціонерних товариств. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 249.

товариства» вже не містить загального правила щодо пропорційності здійснення права на конвертацію акцій. Обов'язкове збереження співвідношення кількості акцій (пропорційності) встановлено лише для такого способу реорганізації, як перетворення акціонерного товариства. Зокрема, відповідно до ч. 4 ст. 133 нового Закону України «Про акціонерні товариства», розподіл часток (паїв) підприємницького товариства- правонаступника здійснюється зі збереженням співвідношення кількості акцій, яке існувало в акціонерному товаристві, що *перетворилося*. Пропорційний розподіл акцій також може бути застосований при поділі акціонерного товариства, і має своїм наслідком застосування спрощеної процедури реорганізації. Так, згідно з ч. 1 ст. 132 Закону України «Про акціонерні товариства», поділ акціонерного товариства при пропорційному розподілі акцій здійснюється у спрощеному порядку.

Окрім поділу та перетворення, акціонерне товариство підлягає реорганізації також шляхом злиття і приєднання. Для злиття та приєднання вимога про збереження співвідношення між акціонерами в частині їх акцій у статутному капіталі законом не встановлена. Водночас у разі злиття і приєднання також відбувається конвертація (обмін) акцій товариств, що припиняють своє існування, в акції, які розмішують серед акціонерів товариств- правонаступників.

Щодо конвертації (обміну) акцій у разі злиття, приєднання та поділу товариств, то, за загальним правилом, установленим у статтях 122 і 129 Закону України «Про акціонерні товариства», умови злиття, приєднання та поділу мають містити *коефіцієнти конвертації акцій*, а також *суми можливих грошових виплат акціонерам*. Причому Законом не встановлено правило про обов'язковість збереження співвідношення між акціонерами товариств при формулюванні таких коефіцієнтів. Відсутність відповідного застереження може призвести на практиці до відступу від засади пропорційності при здійсненні права акціонерів на конвертацію у процесі злиття, приєднання або поділу товариств. Таке ігнорування пропорційності здійснення прав акціонерів, своєю чергою, може мати наслідком виникнення різного правового становища акціонерів товариства залежно від способу його реорганізації. Так, у разі перетворення товариств, їхні акціонери збережуть співвідношення, яке існувало між ними у статутному капіталі. Якщо ж будуть здійснювати злиття, приєднання або поділ, співвідношення між акціонерами може змінитися залежно від затверджених коефіцієнтів конвертації (обміну) акцій, що здатне призвести до недотримання засади пропорційності у здійсненні прав акціонерів.

З метою недопущення порушення прав акціонерів товариств, які реорганізують шляхом злиття, приєднання або поділу, *доцільно передбачити у Законі України «Про акціонерні товариства» положення про збереження засади пропорційності між акціонерами у статутному капіталі не лише в разі конвертації (обміну) акцій при перетворенні товариств, а й у разі їх злиття, приєднання або поділу.*

Правило про збереження співвідношення в разі злиття, приєднання, поділу та перетворення закріплено на законодавчому рівні для товариств з обмеженою і додатковою відповідальністю, які можуть мати своїми правонаступниками акціонерні товариства (статті 53 і 54 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»). Положення щодо пропорції обміну акцій у разі реорганізації акціонерних товариств містять ст. 92 (приєднання), 122 (злиття), 160d (поділ) Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2017/1132 щодо деяких аспектів корпоративного права (кодифікація).

У разі ліквідації акціонерного товариства його акціонери здійснюють звичайне корпоративне право – *право на виплату ліквідаційної квоти* з урахуванням засади пропорційності. Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 27 Закону України «Про акціонерні товариства» акціонери – власники простих акцій мають право на отримання в разі ліквідації товариства частини його майна або вартості частини майна товариства. Отже, ***при ліквідації акціонерного товариства його акціонери – власники простих акцій можуть здійснити дві правомочності:***

- 1) отримати частину майна товариства в натуральній формі;***
- 2) отримати грошову вартість частини майна товариства.***

Розподіл майна товариства в натуральній формі між акціонерами – власниками простих акцій здійснюють пропорційно до кількості належних їм акцій з урахуванням незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність (ч. 1 ст. 9 Закону України «Про акціонерні товариства»). Грошові виплати при розподілі майна товариства також повинні відповідати його ринковій вартості.

Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 28 Закону України «Про акціонерні товариства» акціонери – власники привілейованих акцій у разі ліквідації товариства здійснюють право на участь у розподілі його майна шляхом отримання виплати ліквідаційної вартості належних їм привілейованих акцій, яку встановлюють у статуті товариства. Вони не можуть претендувати на отримання натуральної частини майна товариства.

Аналіз положень останнього Закону України «Про акціонерні товариства» дає підстави виділити кілька особливостей здійснення права власників простих акцій на участь у розподілі активів товариства у разі його ліквідації порівняно із акціонерами-власниками привілейованих акцій. По-перше, власникам простих акцій належать дві правомочності: отримати частину майна в натуральній формі або її вартість. Власники привілейованих акцій здійснюють своє право лише шляхом отримання ліквідаційної вартості акцій. По-друге, для власників простих акцій передбачена більш віддалена черговість задоволення їхніх вимог, ніж для власників привілейованих акцій. Зокрема, вимоги власників простих акцій задовольняють у дев'яту чергу, а власників привілейованих акцій – у сьому. Водночас між ними є спільна ознака: вимоги власників простих акцій і власників привілейованих акцій одного класу підлягають задоволенню пропорційно до кількості належних їм акцій. Так, власникам привілейованих акцій одного класу виплачують заздалегідь визна-

чену їх ліквідаційну вартість, яка має бути пропорційною до кількості цих акцій. Відповідно до ч. 1 ст. 28 Закону України «Про акціонерні товариства» кожною привілейованою акцією одного класу її власнику-акціонеру надається однакова сукупність прав.

Висновки

Новий Закон України «Про акціонерні товариства», як і попередній, установлює певні етапи створення товариства. Проте не всі з цих етапів безпосередньо стосуються процедури заснування акціонерного товариства. Подання офіційним каналом зв'язку до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати емісії акцій, реєстрацію Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати емісії акцій та отримання свідоцтва про реєстрацію випуску акцій не можна вважати етапами створення акціонерного товариства, оскільки вони відбуваються вже після його державної реєстрації.

Визначення конкретних електронних способів голосування, у тому числі із застосуванням певної авторизованої електронної системи, має бути прерогативою самих акціонерів, шляхом встановлення відповідних процедур у внутрішніх локальних правових актах товариства. Детально регулювати в законі чи іншому нормативно-правовому акті способи голосування на загальних зборах немає необхідності, оскільки вони складають зміст суб'єктивного корпоративного права на голосування, яке належить саме акціонерам, а не регуляторним органам держави.

Право акціонера на проведення спеціальної перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства (ст. 111 Закону України «Про акціонерні товариства») і право на проведення аудиту фінансової звітності, консолідованої звітності (ч. 4 ст. 110 Закону України «Про акціонерні товариства») не відрізняються між собою ні за суб'єктом, ні за порядком проведення, ні за джерелами фінансування. Зважаючи на це, доцільність у встановленні таких двох окремих корпоративних прав є необґрунтованою.

З метою недопущення порушення прав акціонерів товариств, які реорганізують шляхом злиття, приєднання або поділу, доцільно передбачити в Законі України «Про акціонерні товариства» положення про збереження засади пропорційності між акціонерами у статутному капіталі не лише в разі конвертації (обміну) акцій при перетворенні товариств, але й при їх злитті, приєднанні або поділі.

REFERENCES

European Parliament and of the Council (2017, June, 14) Directive (EU) 2017/1132 of the relating to certain aspects of company law (codification). <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/direktiva-es-20171132.pdf> [in Ukraine].

- Heints, R. M. (2023). Corporate governance in joint stock companies: novelties of legal regulation *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zurnal*. 12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/17>.
- Horodniuk, O. Sharabar, Y. & Vorotnikov, N. (2022) EVERLEGAL lawyers reviewed the key innovations proposed by the Law. https://jurliga.ligazakon.net/ru/analitycs/213196_noviy-zakon-pro-aktsonern-tovaristva-shcho-peredbacheno.
- Kibenko, O. & Pendak Sarbakh, A. (2006). Company law: comparative legal analysis of the EU *acquis* and Ukrainian legislation / Druzenko, H. (comp.), Kibenko, O. (Sc.Ed.). Kyiv: *Vydavnycha orhanizatsiia «Iustinian»* [in Ukraine].
- Kibenko, O. R. (2005). European Corporate Law at the Stage of Fundamental Reform: Prospects for the Use of European Legislative Experience in the Legal Field of Ukraine. Kharkiv: *Straid*, 432 s. [in Ukraine].
- Kibenko, Olena. (2022). Responsibility of officials under the new law on JSCs. Supreme Court. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/2022_10_06_Kibenko_30_09.pdf [in Ukraine].
- Makhinchuk, V. M. (2020). Subsidiary liability of ultimate beneficial owners (founders, participants, shareholders) and officials for the obligations of a legal entity-debtor: problems of theory and practice of implementing the doctrine of removing the corporate veil: monograph. Kyiv: *Yurinkom Inter*.
- Melnyk, Oleksandr. (2022, December, 20). Top-10 innovations of the law on joint stock companies. *GOLAW*. <https://golaw.ua/ua/insights/publication/top-10-novovveden-novogo-zakonu-pro-akczionerni-tovaristva/>.
- Melnyk, Oleksandr. (2022, December, 20). Top-19 innovations of the law on joint stock companies. *Ekonomichna pravda*. <https://eppravda.com.ua/columns/2022/12/20/695195/>.
- National securities and stock market commission (2023, June, 2). Procedure for convening and holding an electronic general meeting of shareholders, approved by the decision of the NSSMCN№ 595. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0595863-23#Text>.
- National securities and stock market commission. (2023, June, 2). The procedure for convening and holding an in-person general meeting of shareholders approved by the decision of the NSSMCN№ 596. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0596863-23#Text>.
- National securities and stock market commission. (2023, March, 6). Procedure for convening and holding the remote general meeting of shareholders approved by the decision of the NSSMCN№ 236. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0236863-23?lang=en#Text>.
- National securities and stock market commission. (2023, August, 10). Regulations on professional activities in the organisation of trade in financial instruments. Decision of the NSSMCN№ 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1863-23?lang=en#Text>.

- Pivdenno-zakhidne mizhrehionalne upravlinnia Ministerstva yustytsii. (2022). Information memo on «Some aspects of establishing joint stock companies in accordance with the Law of Ukraine «On Joint Stock Companies» as amended on 27.07.2022». https://pzmrujust.gov.ua/images/2022/10/Pamyatka_AT.pdf [in Ukraine].
- Prykhodko, M. S. (2023). Regarding improvement of legislation on division and spin-off of joint stock companies. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zurnal*. 2. 248–252. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/56>.
- Sabodash, R. B. (2020). Authorised electronic system: do we need a monopoly of the Central Depository? Legislation on joint stock companies: innovations and prospects: *zb. nauk. prats za materialamy KbVIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (23 zhovtnia 2020 roku, m. Ivano-Frankivsk) / NDI pryvatnoho prava i pidpriemnytstva imeni akad. F. H. Burchaka NAPrN Ukrainy; V. V. Lutsia. Ed. Kyiv ; Ivano-Frankivsk. 88–91.*
- Skibiak, O. S. (2024). Establishment of joint stock companies: problems and solutions. *Elektronne naukove vydannia «Analychno-porivnialne pravoznavstvo»*. 3. 195–199. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.32> [in Ukraine].
- Slipchenko, S. (2024). The right of a shareholder to participate in an electronic general meeting of the company. *Vasylievski chytannia: zb. nauk. prats za materialamy KbKbII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (4–5 zhovtnia 2024)*. Ivano-Frankivsk. 163–167.
- Tesliuk, V. (2023, May, 25). Corporate changes – 2023: new opportunities and updates to charters. *Yurydychna hazeta onlain*. <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/korporativni-zmini-2023-novi-mozhливosti-y-onovlennya-statutiv.html> [in Ukraine].
- Yakusheva, A. (2023, March, 8). Novelty of the Law «On Joint Stock Companies»: how to bring the activities of a JSC in line with the new requirements. *Yurydychna hazeta onlain*. <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/novaciyi-zakonu-pro-akcionerni-tovaristva-yak-privesti-diyalnist-at-u-vidpovidnist-do-novih-vimog.html> [in Ukraine].
- Zhupanyn, A. V., Zhelezniak, Ya. I. (2019, November, 25). Explanatory note to the Draft Law of Ukraine № 2493. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=67468&pf35401=511527> [in Ukraine].

Tsikalo Volodymyr,
Doctor of Juridical Science, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Civil Law and Procedure
of the Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, Ukraine
Scopus-ID 57221313511
<https://orcid.org/0000-0002-6174-6928>
Voltsikalo@gmail.com

Tsikalo Volodymyr. Novelty in Acquisition, Exercise and Termination of Ordinary and Exclusion Corporate Rights of Shareholders

Abstracts

The article is devoted to legal analysis of the provisions of the Law of Ukraine «On Stock Companies» dated July 27, 2022, which regulate the acquisition, exercise and termination of corporate rights of shareholders. The systemic interpretation of these legal norms gave grounds for making a number of critical remarks that can be considered in further legislative work.

According to the relevant law, all stock companies are created exclusively as the private ones and may change their type to public only after their establishment.

The requirement of the Law of Ukraine «On Stock Companies» dated July 27, 2022 regarding the minimum size of the authorized capital of a stock company has been brought into line with EU legislation.

Decision-making at the founding meeting of a stock company is based on the criterion of the number of founders, and not the number of shares they acquire. As a result, there is a deviation from the principle of proportionality of exercising the right to vote when creating a company.

Among the top innovations of the Law of Ukraine «On Stock Companies», we can highlight the legalization of corporate governance systems (one- and two-level ones), which are provided for by EU Council Regulation No. 2157/2001 of October 8, 2001 «On the Statute for a European Company».

In Art. 38 of the Law of Ukraine «On Stock Companies» dated July 27, 2022 there are established several methods of voting: in-person voting (in-person general meeting); electronic voting (electronic general meeting); in-person and electronic voting (mixed general meeting).

Shareholders are not deprived by the Law of the preemptive right to purchase shares offered for sale by other shareholders. Such right may be provided for by the statute of the stock company.

Currently, the legislator distinguishes two separate exclusive corporate rights of shareholders who own 5 percent of shares or more regarding independent convening and holding the extraordinary general meeting: 1) the right to demand from the company bodies convening the extraordinary general meeting and 2) the right to convene it on their own in case the relevant body of the company does not make a decision on its convening or in case of refusal of such convening.

The right to special revision of financial and economic activities of a stock company and the right to audit its financial reporting are carried out by the same subjects – shareholders who own 5 percent of shares or more, and also using the same methods: by involving a subject of audit activity at the expense of the shareholder, not the company. Considering this, the expediency of establishing such two separate corporate rights is groundless.

The right to compensation for damages caused by officials of a stock company belongs to the exceptional (exclusive) corporate rights, which are exercised in proportion to the number of shares established by law (5 or more percent of voting shares).

The Law of Ukraine «On Stock Companies» dated July 27, 2022 does not contain a general rule regarding the proportionality in exercising the right to convert shares. Mandatory preservation of the ratio of the number of shares (proportionality) is established only for the transformation of a stock company.

Key words: *corporate rights, ordinary, exclusion, shareholder, company, acquisition, exercise, termination.*